

KABDEBÓ LÓRÁNT

Az út poéticája

„VENDÉGSÉG”-ÉLMÉNY A HUSZADIK SZÁZAD KÖLTÉSZETÉBEN

„*Ego sum Via, Veritas et Vita*” – szállóige az *Újszövetségből* (Jn. 14. 6.), szövegszerűségében felszállt még a pesti Basilica homlokzatára is. Az Út (= zarándoklat, követés) lineáris és célképzetes értelmezése ismerős mind a vallás-, mind a történelemfilozófiák, mind az irodalmi ábrázolások grand récit-jeiből. Ennek a hagyományos értelmezésnek adhat jellegzetesen e századi vetületet a származása és hagyománya révén az Út (= Tao) értelmezésére fogékony japán jezsuita professzor, Kadovaki teológiai kérdezőhorizontja, amelyről Nemeshegyi Péter professzor hozott hírt tájainkra.

Az imígyen feltűnő kérdezőhorizontnak a poétikai hozadékára figyelve, a jólismert mondat grammatikai-poétikai szerkezetére kérdezek: „*Ego sum Via*”. Ennek az alakzatnak a jelenlétét keresem századunk lírájában. Amely lényegileg különbözik a hagyományosan elbeszélhető (és célképzetesen oly sokszor el is beszélt, legtökéletesebben talán a dantei műben végigkövetett) „*mea vita*” történetiségétől. Az életút – akárha valamilyen beteljesedést céloz is – a viszonyítottság után kiáltó most-pontokra szakadtságot, töredékké alakulást láttatja, amit Szabó Lőrinc a kisgyerek Lóci bölcsességként így szerkeszt versébe: „Az életet adja, adja, / egyszerre csak abbahagyja.”, József Attila pedig e kép által érzékel: „Az idő lassan elszivárog.” Én ezzel szemben (illetőleg ezzel szembeállítva) a mondatot szemlélve azt az e századi poétikai állapotot keresem, amelybe Yeats helyezkedik a nagy háború idején, még a századelőn, beletekintve az eljövendő századba:

*I balanced all, brought all to mind,
The years to come seemed waste of breath,
A waste of breath the years behind
In balance with this life, this death.*

Szabó Lőrinc magyar szövegének fordításbeli interpretációja szerint, már a második világháború utánról fogalmazottan:

*mérlegeltem, mi volt s mi lesz,
és úgy láttam, mindegy, mi vár:
egyensúlyban tartja üres
életem az üres halál.*

Az autentikus idő jelenlétét keresem a maga *nyelvi megfogalmazhatóságában*, századunk irodalmában azt a pozíciót, amelyet ugyanitt Yeats ekként jellemez: „*A lonely impulse of delight*” (Szabó Lőrinc szövegében: „*egyszerűen az élvezet hozott*”): azt kérdezem, van-e olyan sajátos *poétikai* jellegzetesség, amely *csakis* ennek a létbeli elhelyezkedésnek a megjelenítését hivatott szolgálni. Az imígyen megfigyelhető viszonyítottság marad-e a teológia és a filozófia által leírható határok között, a műalkotásban csak tör-

ténetileg értékelhető üzenetközvetítő közeget találva, avagy megjelenhet sajátos formációként is az esztétikumban, beléphet-e az irodalomtudomány szakmai kompetenciájának területére.

*

Számomra a kérdés hagyományos értelemben vett hermeneutikai eseményként jelent meg: a magyar nyelvű izraeli útikönyvet készítő haifai cionista barátom, Goren Tamás kérdezett rá az *Újszövetségi helyre*, Tabor-hegyi látogatásunkra készülöben: mit is jelent valójában a *Transzfiguratio*, az *Úr színeváltozása*.

Vegyük a történet legrészletezőbb tudósítását, *Lukács Evangéliumát* (megjegyezve, ha a magyar irodalom összefüggésében idézem a szentírás helyeket, az íróink által mindig is forgatott Károli-Bibliát olvasom): „És lőn e beszédek után mintegy nyolcadnappal, hogy maga mellé vevé Pétert, Jánost és Jakabot, és felméne a hegyre imádkozni. És imádkozása közben az ő orcájának ábrázata elváltozék, és az ő ruhája fehér és fénylő lőn. És ímé két férfiú beszél vala ő vele, kik valának Mózes és Illyés; Kik dicsőségben megjelenvén, beszélék vala az ő halálát, melyet Jeruzsálemben fog megteljesíteni.” (Lk. 9. 28–31.) Megnéztük különböző nyelveken, a cselekmény, a leírás szintjén éppen hogy a nyelv *elégtelessége* vált nyilvánvalóvá: valamiről csak metaforikusan képes tudósítani. Ez a „Valami” izgatta barátomat is. Mi az, hogy – Károli-Ady szavával – „Nagy, fehér fényben jön az Isten”? A metaforikusság (a Frye jelezte „királyi metafora”) csak a fenségességet képes jelezni, a történetelbeszélés belül maradván a nyelvi leírhatóság határán, úgy látszik, a lényegyet csak hasonlattal tudja körülírni. Kérdés: a szöveg is megmarad-e az elbeszélhetőség – mondjuk ki: – csődjében.

Szerintem a szövegben éppen hogy másik poétikai horizont is megnyílik, a *szöveg-szerű szerkesztésben* benne található a viszonyítottság is: a történelmi idő más-más szeleteiben, különböző korokban-történetekben megjelenő szereplők-események (Mózes, Illés, – Tabor-hegy – Jeruzsálem, kínhalál) *egyszerre, egy időben* való jelenléte. Megjelenik az elbeszél jelenetben – a filozófus fogalmával: – az autentikus idő; az a poétikai helyzet, amelyet a költő ekképpen igényel: „A mindenséggel mérd magad!”

Ugyanezt a viszonyítottságot találom egy másik szentírás helyen, a *János Evangéliumában*: „Abrahám a ti atyátok örvendezett, hogy meglátja az én napomat; látta is és örült. Mondának azért néki a zsidók: Még ötven esztendő nem vagy, és Abrahámot láttad? Monda nékik Jézus: Bizony, bizony mondom néktek: mielőtt Abrahám lett, én vagyok.” (Jn. 8. 56–58.)

Miként szembesítődik ez az autentikus idő a most-pontokra szakadó történelmi idővel az írott szöveg linearitásának dramaturgiája szerint? A Tabor-hegyi jelenet pedig így folytatódik: „Pétert pedig és a vele lévőket elnyomá az álom; de mikor felébredtek, láták az ő dicsőségét, és ama két férfiút, kik vele állanak vala. És lőn, mikor azok eltávoztak ő tőle, monda Péter Jézusnak: Mester, jó nekünk itt lennünk: csináljunk azért három hajlékot, egyet néked, Mózesnek is egyet, és egyet Illyésnek;” (Lk. 9. 32–33.). A *János Evangéliuma* pedig így folytatja történetét: „Köveket ragadának azért, hogy reá hajigálják.” (Jn. 8. 59.)

A két horizont összeolvasását a metaforikus leírás nehezíti ugyan, de a két jelenet olyan dramaturgiát vezet be, amelyik a két horizont dialógusát hivatott hangsúlyozni: a valami véglegeset (ami, Radnóti szavával „biztos” és „súlyos, mint a zsoltár”, ami mindig is *van*) szembesíti a (pro vagy contra: Péter, illetőleg a megkövezők) 'nem érem' esetlegességével, történetiségével.

A két horizont között a szembesülés pillanatában megjelenik a kommunikációképtelenség: „Nem tudván mit mond.” (Lk. 9. 33.) Szemben vele a pro oldalon az isteni szózat: „Ez amaz én szerelmes Fiam, őt hallgassátok.” (Lk. 9. 35.) A befogadók mégis: „hallgatának” (Lk. 9. 36.). A másik történetben, a contra oldalon pedig ez következik: „Jézus pedig elrejtőzködék, és kiméne a templomból, átmenvén közöttük; és ilyen módon eltávozék.” (Jn. 8. 59.)

„Vedd emberinek” – tanácsolja módszerként Szabó Lőrinc, a Biblia-hermeneutika személyes eseteként. Azaz: helyezd a problémát tudatodba. És költő lévén: tudata poétikai alkotásfolyamatába 'dobta' ezzel, emberi létezése legmagasabb rendű megnyilvánulásába kötötte. Követem tanácsát, és én pedig irodalomtörténészként kérdezem: ez a dramaturgia hogyan válhat éppen századunk költői számára megértett *poétikai* helyzetté.

*

Milyen poétikai formációban jelenik meg a kétféle időhorizont egy eszázadi teoretikus igényű versben? Mondjuk József Attila *Ars poeticájában*. Az autentikus idő magaspontja („A mindenséggel mérd magad!”) mindkét evangéliumi 'evilági' zárlattal szembesítődik. Péter befogadó szavainak megfelelője (a Szörényi László felfedezését és Gyertyán Ervin elemzését követve:) a görög filozófiából Luther elmékedésén át építkező, Engels-parafrázisként beiktatott, földi igényszintről széttekintő formula: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass!” A megkövettség, az elutasítottság helyzete pedig ekképpen formálódik: „Hol táborokba gyűlt bitangok / verseim rendjét üldözik”.

Ebben a létezési helyzetben alakulhat át a kezdetben létversnek alakuló költemény ars poeticává, amelyben a költő-lét emanációjaként tudatosodik a vers: „Költő vagyok – mit érdekelne / engem a költészet maga.” A kommunikációképtelenséget úgy törheti át, ha az autentikus idő horizontjáról teszi viszonyítottá az emberi történelmet. Nem azáltal, hogy belesüpped, hanem hogy *viszonyítottá* teszi. Benne és általa valósulhat meg – fogalmazódhat meg az emberi történet igény szintje. Ezáltal imitálódhat poétikailag a műalkotásban a Transfiguratio csodája.

Hogy a költő lét – éppen a huszadik században – mennyiben tudatosult „imitatio Christi”? Szauder József – nemzedékem meghatározó mesterének – mára klasszikussá nemesedett szövegét hadd idézzem, amint ugyanezt kérdezi Kosztolányi *Hajnali részszégségéről* gondolkodva: „Mit jelentsen ez a vendégség? Nem tudjuk. Éppúgy jelentheti az élet kimeríthetetlen bőségét, halhatatlan gazdagságát (a *Szeptemberi áhítatban*), mint a földön túli, örök élet szépségének, múlhatatlanságának sejtelmét (így a *Hajnali részszégségben*). A megváltás eszméje, a testen túli lét nem idegen Kosztolányitól, de nem vezet át se tételes metafizikába, se megtérésbe. Égi élményének remegő áhítata határsávrá esik: arra, ahonnan a megváltásért esengő lélek lebukik, mert későn érte el szemével az égi vendégséget, de fölemelkedik a költő, mert látomása tökéletesen szép volt.” (Szauder József: *A „Hajnali részszégség motívumának története*, Újhold, 1947. június; könyvben: Sz. J.: *Tavaszi és téli utazások*, Bp., 1980. 268–269.) Nem hasonlóképp gondolkozik versében *ennek* a Kosztolányinak barátja – József Attila is?

És ezzel visszaérkeztem az „Ego sum Via”-problematikához. A *viát*, mint a két időhorizont közötti kommunikációt értékelve. Nem célképzetes zarándoklatként, hanem a két horizont összeolvadási esélyeként definiálva. Amikor a földi-életrajzi küzdelem állandó útonlevőségében megjelenik (mondódik) a „mindenség” horizontja. Kiváltva a nemértés, a hallgatás, az ellenállás, a kétely avagy a találkozás állapotát. Műalkotásként

pedig az utólagos megértettség (Yeats metaforájával: „a lonely impulse of delight”) alkotói pozíciójában megszülető „tragic joy” befogadói állapotát:

*Hector is dead and there's light in Troy;
We that look on but laugh in tragic joy.*

Ez az egyszerre viszonyítás és befogadás lesz az általam keresett eszázadi sajátos poétikai helyzet? Amint Babits egyik korai verse (*Az örök folyosó*) zárásában a bevégezett szerkezetet teszi a megalkotottság feltételévé, feltételezve a körköröség „örök visszatérését”, a létezés mindenségében benne élő egyedi véges történetiséget. Nietzsche filozófus tanítványa így találja meg költő-mesterként a sajátos poétikai formálási módot a viszonyítás kimondására: „*S megint előlről*”. Yeats idézett – és magyarra érvényesen máig le nem fordított – versének is ez a címe: *The Gyres (A gyűrűk)*.

Dehát ennek is archetípusaként jelenhetnek meg az evangéliumok: a jelenetek a meg nem értettséggel zárulnak – az egész történet mégis önmaga megértése felé haladva visszamenőleges érvénnyel tételezi fel az emanáció visszaigazolódását, a kommunikációképtelenség feloldódását, a horizontösszeolvadást. Hogyan is fogalmazta József Attila a maga Bartók-vázlatában? „A konz. a megértett disszonancia.”

Mindez pedig a *János Evangéliuma* nyitányában szövegetöltött, szigetszerűen megképzett mondatszerzés követése, amely Rilke óta a versszöveg poétikájába is bevezetett e századi költői gyakorlat része. És ez tudatosan vagy öntudatlan – mint Kulcsár Szabó Ernő megfigyelte – a legjelentősebb e századi költői megnyilvánulásokban is megjelenik.

Persze ekkorra már nincs szükség a Babits felidézte direkt szerkezeti megoldásra. Ő még provokálóan vonja be friss filozófiai ihletettségét a vers szerkesztésébe, századunk ezt követően megtanulja a szerkesztés nélkül, sőt a szerkesztettség ellenére a szövegben bennelévő viszonyitottság örök állapotának megszervezését. A logikai-grammatikai alakzatok sokféle, poétikailag meghatározó jelenléte felszabadítja – sőt meg is kívánja – éppen a szerkezeti nyitottságot. Kiváltva azt a poétikai megformálást, amely a metaforikusság után már a megszerkesztettséget is levedli, illetőleg díszítőelemként használja legfeljebb, és amely a szövegben minden linearitást az állandó újraolvasás-újraserzés állapotában oldja fel.

*

A továbbiakban három egymástól korban és környezetében is különböző eszázadi reprezentatív műalkotást emelek ki, amelyeknek segítségével az általam kért poétikai sajátosságot tetten érni vélem. Bennük és általuk a tudatban szembesülő autentikus idő illetőleg a most-pontokra-szakadt történelmi idő horizontjainak poétikailag érvényes összeolvadását írhatom le: a vendégség-élmény szövegbeli megtestesülését.

Legyen az első Kassák *A ló meghal, a madarak kirepülnek* című valódi, célképzetes zarándoklatot (= valcolást) emlékezetbe idéző szövege. A szocialista zarándok az Új-szövegség eseményességét követve hagyja el a célképzetet, megérezve-maga is teremtve a modernség második hullámában megjelenő poétikai gyakorlatot: a horizontösszeolvadás esélyét; az ezáltal rögzülő-rögzült költeményből a nikkal számovárral minden utólag zavaró történelmi esetlegességet – visszamenőleges érvénnyel – elröpítve.

A másik Eliot verse, *The Journey of the Magi*. A Szabó Lőrinc, Rónay György és Vas István által magyar szövegbe is öltöztetett karácsonyi vers úgy válogatja össze szövegét a hagyományból, hogy az egyszeri történetben a megváltás átélésével megválto-

zott befogadói helyzetet felmutathassa. Úgyannyira, hogy a hagyományos három mákus újszülöttlátogatása – a Tabor-hegyi jelenet mintájára – olyan zarándoklattá transzcendálódik, amelybe a Kálvária-élmény is beletartozhat: a három mákus útját megjelenítő szövegben szinte észrevétlenül megjelenik egy másik történetből egy negyedik szereplő is: Nicanor. Ő az, aki az utolsó versszakban be is zárja, de újra is kezd új horizonton a történetet: a linearitás látszólagos beteljesülése ezáltal kap sugalmat az újraolvasással való átszerkesztésre. Egyik tanítványom az ekképpen megjelenő egyes szám első személyben magát Jézust vélte hallhatni. A horizontösszeolvadás poétikai logikája értelmében talán nem is alaptalanul. Hiszen Yeats e vers egzakt szavaiból sugárzó „desire”-ről beszél, a vers kommentátora (B. C. Southam: *A Student's Guide to the Selected Poems of T. S. Eliot, Faber & Faber, London, 1990*) pedig az *Ephesosebéliekhez írott levélből* idéz: „Ha ugyan hallottátok Isten kegyelmének rendelkezését, melyet nékem adott a ti érdeketekben; Hogy tudniillik kijelentés útján ismertette meg velem a titkot, a szerint, amint az elébb megírák röviden, Melynek olvasásából megérthetitek, hogy kicsoda az én értelmem a Krisztus titka felől;” (Ef, 3. 2–4.).

De hadd ne ilyen felkavaró-elnyugtató képlettel zárjam a választott költemények sorát. Veszem Szabó Lőrinc *Az Ármv keze* című kései versét. A *Tűcsökezene* 329. darabja az emmausi jelenet parafrazisa, mely egy ózdi református teológus-házaspár biblia-magyarozatának ihletében születő vallomás. A „hitetlen vagyok, vergődő magány” „látó szeme” a régi jeleneten mereng el: az úton haladó kételyen, félelmen, üldözöttségben. A kommunikációképtelenség állapota ez, a „Mindenség” meg nem értett jelenléte a napi történelemben. Amikor észre sem vevődik a 'jelenlét', a „vendégség”. „Így idegen”. A vers visszahelyezkedik a valahai történésbe, a folyamatba, amikor még ismeretlen a végkifejlés: „vedd emberinek”. Itt nem „Nagy, fehér fényben jön az Isten”. Itt a vacogva menekülő tanítványok horizontján szerveződik a történet. Ugyanakkor ezzel az idegenséggel szemben megjelenik egy viszonyított befogadói állapot is („felejttem magam”):

*a sugár-hídon némán besuhan
egy örök Ármv: lehetne Buddha is,
de itt másképen bívják és tövis
koronázza: én teremtem csupán,
mégis mint testvérére néz reám,
mint gyermekére: látja, tudja, hogy
szívem szakad, oly egyedül vagyok,
s kell a hit, a közösség, szeretet.
S kezét nyújtja. Mert beesteledett.*

Hogyan is kezdődik a vers tudatos átírással, a többes számú textust („Maradj ve-lünk”) hangsúlyosan egyes szám első személyű szöveggé emelve be a tudat feldolgozó-folyamatába? „Maradj velem, mert beesteledett!” A hitetlen magányban poétikailag „teremti” a vers a század poétikailag érvényes vershelyzetét: szembesíti a most-pontok során a beesteledésig lassan elszivárgó, veszélyeztetett életet a mindenség autentikus idejével. A kommunikációképtelenségből kiűzítja a kézfogást, a megértett disszonanciát.

*

Ezzel pedig eljutottam az e századi viszonyítottság műalkotásbeli megjelenítéséhez. Amelyben a babitsi elősejtés értelmében – már nem szerkezetileg, de alakzatokkal tu-

datosítódóan – körkörösén munkál a megalkotottság vágya: „A véghetetlen porticus” és a szétértelmezhetőség: „S megint előlről”. Eliot ezt így érzékeli: „And I would do it again” (Szabó Lőrinc fordítói szavaival: „és akár másodszor is megtenném”). Mert az út és az élet (a latinban milyen egymásra tetőző rímshólyag: *via – vita*) azonosság is, meg ellentét is.

de mondjátok meg,

*mondjátok meg azt,
azt, hogy: mihez vezettek bennünket azon a nagy úton,
Születéshez vagy Halálhoz? Volt ott születés, határozottan,
meggyőződünk róla, és semmi kétség. Láttam én már születést és halált,
de azt hittem, hogy különböznek; ez a Születés
kemény és keserű haldoklás volt számunkra, amilyen a Halál, a halálunk.*

Vajon nincs-e ellentét az ismételhetőség (Vas István-i fordításban: „És megtenném újra”) és a belőle való kiléphetés igénye, a vers utolsó sora között? „I should be glad of another death.” Szabó Lőrinc szavával: „Másik halált szeretnék.”; Vas Istvánéval: „Másféle halálnak örülnék.” Vajon ez-e a megalkotottság szava?

A visszatérők, az Utat megjártak büszkén vállalt idegensége ez, amely megkülönbözteti őket az Úton nem voltak életétől (és ezáltal halálától is)? Avagy éppen hogy ezekben a szavakban szólal meg a megváltottság, a már elvégzetett kereszthalál, és a megtörtétség után már meg nem ismételt, mégis az emlékezetben mindig ismétlődően jelenlévő-bemutató áldozat? A beteljesített, de éppen ezáltal a példa által mindig újólag megjelenő „keserű pohár”. Az evangéliumok linearitásában megépülő tragikus vég beteljesültsége egybeolvad a tragédia utáni állapot derűjével: megjelenik a Yeats megfogalmazta „tragic joy” derűje. A célképzet tragikus történetisége, mely éppen a katharizis tudomásulvételére szólít fel: a tragédia átvételére és megszüntetésére. Valószínűleg mindkettőre: az átélésre is, a kiválásra is. Az örök ismétlődés állandó jelenlétének tudatában.

Ugyanezt az utat járja be Kassák Lajos is. Pontosabban: az „én KASSÁK LAJOS vagyok”. Tudniillik ennek a megalkotott személyiségnek a magasáról gondolja át a vers ismét az egész zarándokutat, a maga állandóan épülő-omló szerkezetével, az Ady-mintára Párizsba készül, mégsem ott célbaérő („én láttam párist és nem láttam semmit”), éppen ezért az egész elbeszélést tudatosan gellert kapottként bemutató-lebegtető linearitásával, végül pedig a brüsszeli politikai célképzet kidobásával-elrepítésével („s fe- jünk fölött elrepül a nikkal szamovár.”). Háromszoros zarándokutat játszát egybe a vers: egy költőnek és mozgalmárnak készül ember megosztott célzatú (Párizs vagy Brüsszel?) valcolását; az evangéliumok történetét; és az orosz forradalmat. Mindebből marad az úton lévőség most-pontokra-szakadt örök újakezdése és az ezzel szembesülő tudat mérlegelő mértéke az autentikusnak szimulált tudathorizonton.

Szabó Lőrinc verse az emmausi tanítványok szavainak személyesre parafrázálásával bekeretezi a verset, eleve újraolvasottnak, illetőleg állandóan olvasottnak feltüntetve a készülőként feltüntetett műalkotást. Az alkotót és alkotottat szét is választva, össze is vonva. A legnagyobb csoda talán az ő *expressis verbis* kimondott távolságtartásában születhet. Valamely célokságú, tudatán kívüli teremtő képzetétől a személyesen idegenkedő bent, *önmaga tudatában* teremti meg a mégis feltételezhető teremtőt. Illetőleg ennek a feltételezésnek az állapotát. A vers önmagában szüli meg azt, akit rajta kívül fel se tud tételni. A kreatúra lázadása oda vezet, hogy megszüli és fel-

növeszti a Kreatort, hogy kezét foghasson vele. Hogy megszólíthassa, hogy rákérdzhessen *önmaga létezésében*. Benne a versben. Krisztophoroszként hordja a vers a maga útján mind nehezebb terhét.

A század nagy poétikai felfedezése? A leírhatatlan, a szavakkal el nem beszélhető Transfiguratio poétikai megérezkítése?

Az „Én vagyok” megalkotottsága azt a tudatot, azt az Igét nevezi meg, amely leírhatatlan, de viszonyaiban leosztódik, hogy minden tudatban ismét visszaalkotódhasson. Poétikailag ez a kimondott: „Költő vagyok” –, „én KASSÁK LAJOS vagyok”, „én teremtem”, „I remember” – „emlékszem én”. Ennek leosztódása a szöveg, amely éppen ezt a viszonyt hivatott nyelvi-grammatikai (és csak ezt szolgálóan verstani) alakzatokkal rögzíteni. „A mindenséggel mérd magad!” felemelő arányaival élni át az elszivárgó élet esetlegességeit.

Ha így nézem, válik érthetővé Gottfried Benn poétikai igénye: a modern költészet nem viseli el a „mint” hasonlítgatását. Én ekképpen értem: nem a most-pontokra-szakadó élet megjelenítéséből tiltja ki a metaforikusságot (hiszen azt *szépen* írják le akár ma is a költők), hanem ennek a *viszonyítottságnak* a megélésénél érzékeli ennek feleslegességét. A leírhatatlant ugyanis cifrán-cicomázottan még bántóbb megkísérelni leírni. E század vált képessé poétikailag arra, hogy tudatában biztosítani tudja ennek grammatikai-logikai megfogalmazását: ha eljutok oda, hogy „költő vagyok –”, akkor ezt a tudatot a maga szöveg-emanációjában rögzítsem. Ezáltal jön létre a szöveg a maga viszonyítottságában az autentikus és a most-pontokra-szakadt idő horizontjainak összeolvadásaként az Út (= állandó úton levőség, nem cél, de állapot) poétikai gyakorlatában. Megvalósítva (Szabó Lőrincről kölcsönzött fogalommal:) az elborítottság klasszikus szintjét.

Ez az „imitatio Christi” modern szövegszerűsége a század poeticájának meghatározó jellegzetessége. Nem lehet véletlen, hogy a Szentírás-magyarázat hagyományos módszere, a hermeneutika a huszadik században válik a poétikai befogadás meghatározó mikéntjévé. Hogy a költő, kinek tudatában megképződik a szöveg, netán hívó ember is, az életrajzi esetlegesség. Én úgy mondanám: személyes szerencséje. A vers – tőle függetlenül is? – *imigyen* mondódik. És hogy mondódik imigyen: legyen a mi gyönyörűségünk. „Tragic joy” – ahogy Yeats tekintette.